

Het Boerenzwaluw-Project

van Boerenzwaluw Project Nederland naar Euring Swallow Project

Bennie van den Brink

Voorgeschiedenis

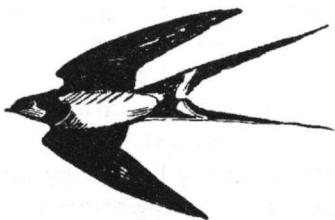
In 1991 werd een begin gemaakt met projectmatig ringwerk aan broedvogels door vrijwillige ringers in Nederland. Doel was door soortgericht werk, meer te weten te komen over broedsucces, dispersie, overleving, aantalsfluctuaties en plaatstrouw van de betreffende soort. Hiertoe moesten nestjongen systematisch geringd worden en broedvogels geïdentificeerd door ze te merken en terug te vangen.

In 1993 startte het vijfjarig Boerenzwaluw Project Nederland. Het land werd in (voor de boerenzwaluw relevante) regio's ingedeeld op grond van criteria als grondsoort, hoogteligging, waterpeil en intensiteit van het (agrarisch) grondgebruik. We vonden enthousiaste ringers die aan dit project wilden meewerken. Inmiddels is met 1998 het laatste project-jaar aangebroken. Door de inzet van alle deelnemers is het een succes. We beschikken nu over betrouwbare cijfers m.b.t. overleving, dispersie en broedsucces van Nederlandse boerenzwaluwen in verschillende regio's.

Europees vervolg

In Euringverband maakte Arie van Noordwijk (bestuurslid Euring) melding van dit project. Overtuigd van het succes en het nut van deze werkwijze nam een aantal ringstations (Italië, Finland, Zwitserland) de Nederlandse formule over. In 1996 werd besloten het Euring Swallow Project op te starten.

De boerenzwaluw is een kensoort voor agrarische gebieden. Omdat er in Europa gigantische veranderingen gaande zijn in de landbouw leent deze soort zich uitstekend voor het verzamelen van gegevens omtrent ekologische veranderingen in het agrarisch cultuurlandschap voor veel insektenetende vogelsoorten. De boerenzwaluw leent zich uitstekend voor dit type onderzoek vanwege de makkelijk vindbare nesten en de eenvoudigheid te ringen adults.

Afrika

Omdat de boerenzwaluw in tropisch Afrika overwintert verdient onderzoek in het overwinteringsgebied ook aandacht. Daarbij kunnen gegevens omtrent rui, conditie, herkomst en overleving in diverse Afrikaanse regio's verkregen worden. Hier werd door Duitse, Nederlandse en Italiaanse ringers een begin mee gemaakt.

Dit gaf de impuls aan verschillende Afrikaanse Ringcentrales hierin mee te werken en hun ringers te stimuleren, meer aandacht te besteden aan het vangen en ringen van Europese boerenzwaluwen. Dit levert naast de nodige terugmeldingen vooral inzicht in overwinteringsstrategieën en overlevingskansen op. Een uitstekende wisselwerking dus!

In Nederlands verband zou 1998 het laatste projectjaar zijn. Na afronding zouden de gegevens in de komende jaren uitgewerkt en gepubliceerd kunnen worden. Euring heeft nu echter besloten in 1998 te starten met een vijfjarig Euring Swallow Project. Ook aan ons is dit verzoek om medewerking gedaan. Dat zou betekenen dat we nog vier jaar langer moeten doorgaan met dit project.

Het Euring Project heeft echter baat bij een grotere deelname en spreiding van de ringers in de deelnemende landen. Vandaar dat in 1998 Nederlandse ringers die willen deelnemen aan dit Euring Swallow Project zich hiervoor kunnen aanmelden.

Opzet project

Dit eerste broedvogel-ringproject op Europese schaal kent drie onderdelen:

- a) ringwerk aan nestjongen en broedvogels.
- b) ringwerk op slaapplaatsen
- c) ringwerk in Afrika.

a) Ringwerk aan nestjongen en broedvogels

Nederlandse ringers kunnen in hun eigen omgeving nestjongen van boerenzwaluwen gaan ringen. Een studiegebied moet circa 50-75 nesten (c.q. broedparen) bevatten. In de komende vijf jaren moet men elke 10 dagen alle nesten bezoeken en alle nestjongen ringen. De gegevens moeten op nestkaarten geregistreerd worden. Bovendien moeten van deze nesten zoveel mogelijk (liefst alle) oudervogels gevangen en geringd worden. Dit ringwerk moet gedurende vijf jaar ononderbroken gedaan worden. Onderschat dit niet, want het broedseizoen van een boerenzwaluw duurt van half mei tot september. Dit betekent dat er ongeveer tien ringrondes per jaar gemaakt moeten worden. Bovendien is het vangen van de oudervogels ontzettend leuk werk maar ook zeer tijdrovend. Samenwerking van enkele ringers binnen een studiegebied is dan ook raadzaam. Deelname op kleinere schaal is echter ook denkbaar.

Vindt u dit een te zware opgave dan kunt u de komende jaren toch indirect een bijdrage leveren aan het Euring-project, door in uw eigen omgeving goed bezette broedplaatsen te zoeken en daar broedvogels te vangen. Dit is de benadering van het *Retrapping Adults for Survival*-project, zie o.a. pag 9 in dit OHV. Deze gegevens dragen nog eens extra bij aan het meten van overleving en dispersie, wanneer RAS-studiegebieden

grenzen aan Euring-zwaluw-project-gebieden. De meeste nu bestaande boerenzwaluw-projectgebieden hebben een doorsnede van maximaal 10 km. Met name jongen (soms ook oudervogels) uit projectgebieden komen regelmatig daarbuiten tot broeden. Door deze vogels (in het kader van RAS) te vangen krijgen we vooral een beter beeld van de dispersie van "project-zwaluwen". Samenwerking op deze wijze betekent grote winst voor zowel het Euring zwaluw-project als het RAS-project.

b) Ringwerk op slaapplaatsen

Op diverse plekken in ons land bevinden zich gezamenlijke slaapplaatsen van boeren-zwaluwen. Meestal bevinden deze zich in rietvelden langs rivieren, plassen en in moerasgebieden. Maisvelden worden in de nazomer ook wel als slaapplaats gebruikt. Slaapplaatsen ontstaan vooral in de tweede helft van de zomer als de jongen van de eerste broedsels zijn uitgevlogen.

Gemeenschappelijke slaapplaatsen hebben verschillende functies. Allereerst zijn het veilige overnachtingsplaatsen voor de vele rondvliegende eerstejaars vogels. Ook de lokale oudervogels gebruiken deze plekken tussen het eerste en tweede broedsel en na het uitvliegen van het laatste broedsel.

Uit vangsten van geringde vogels op slaapplaatsen blijkt dat vooral eerstejaarsvogels behoorlijke zwerftochten maken en graag gebruik maken van deze slaapplaatsen. Op de slaapplaats in Elburg worden jaarlijks uitgevlogen jongen uit de projectregio's Friesland, Twente, Betuwe en zelfs Zuid-Holland (omg. Rotterdam) gevangen. Ook is er uitwisseling met andere slaapplaatsen. Na beëindiging van het broedseizoen vertonen ook oudervogels dit zwerfgedrag, zij het in mindere mate. In de nazomer wanneer de trektijd aanbreekt hebben deze slaapplaatsen voor de doortrekkers een grote aantrekkingskracht.

In Italië is men sinds een paar jaren begonnen met systematisch vangen op dergelijke slaapplaatsen. Men kreeg zo een verrassend beeld van door- en wegtrek, herkomst en gewichtstoename gedurende de trektijd. In 1997 werd in geheel Italië tijdens een vastgesteld weekend op een twintigtal slaapplaatsen door een groot aantal Italiaanse ringers massaal zwaluwen gevangen. Er werden maar liefst ruim 20.000 vogels geringd! Als u een slaapplaats weet in uw eigen omgeving kunt u ook in dit onderdeel van het Euring Swallow Project meewerken. Vanaf juli moet op een dergelijke slaapplaats eenmaal per week een avond gevangen worden. Van een nog te bepalen aantal vogels moeten daarbij biometrische gegevens (gewicht, vleugellengte) verzameld worden.

c) Ringwerk in Afrika

Vooralsnog is de kans op participatie hierin door Nederlandse ringers gering. Een klein aantal vaderlanders heeft Europese zangvogels geringd in Botswana en Ghana. Ook in

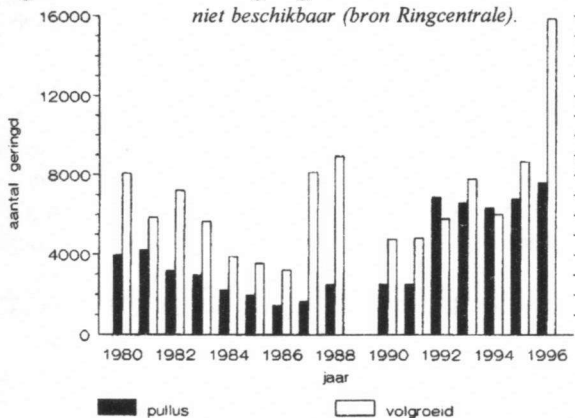
doortrekgebieden in Noord-Afrika en Senegal waren al ringers uit diverse landen actief. Er wordt nu gewerkt aan het opzetten van een Constant Effort Site netwerk in Afrika (o.a. Ghana, Nigeria, Kameroen, Kenia). Ringwerk aan boerenzwaluwen kan hier deel van uitmaken. Zo'n netwerk staat of valt natuurlijk met de deelname van lokale Afrikaanse ringers. Europese ringers kunnen een stimulerende bijdrage leveren door in deze projecten tegen reiskosten mee te werken (en op de koop toe onvergetelijke Afrika-ervaringen op te doen).

Het project krijgt prominente aandacht op het International Ornithological Congres in Durban, Zuid-Afrika in augustus 1998. Eén van de symposia is geheel gewijd aan het Euring Swallow Project met als bijdragen: *Het Euring Swallow Project* (Arie van Noordwijk); *Het Boerenzwaluw Project Nederland* (Bennie van den Brink); *De invloed van neerslag op conditie en rui van in Afrika (Botswana, Ghana) overwinterende boerenzwaluwen* (Tom van der Have); *Vangen op slaapplaatsen* (F. Spina); *Het Swallow Project in Afrika* (T. Oatley). Op dit symposium zullen voor het eerst resultaten (overleving, dispersie, broedsucces) van het Nederlandse boerenzwaluw-project gepresenteerd worden.

Wilt u meer weten over deelname aan dit ringproject (en dat wilt u) dan kunt u dit kenbaar maken door Gerrit Speek te bellen (026 - 4791236) of Bennie van den Brink (fax/tel. 0525 - 621347). Vóór mei 1998 krijgt u dan meer gegevens of wordt u wellicht uitgenodigd voor een informatieve project-bijeenkomst in Heteren. Figuur 1 laat zien dat het project enorme gevolgen heeft voor Nederlands boerenzwaluwen-ringwerk.

Figuur 1

Aantal geringde boerenzwaluwen in Nederland in 1980-1996, gegevens van 1989 zijn niet beschikbaar (bron Ringcentrale).

adres: B. van den Brink, Zomerdijk 86, 8079 TL NOORDEINDE